

PISA DASTURI ASOSIDA ONA TILI DARSLARINI REJALASHTIRISH

Sariqboyeva Zulfiya Yashnarbek qizi

Andijon davlat pedagogika instituti tayanch doktoranti

<https://doi.org/10.5281/zenodo.21261483>

Annotatsiya Mazkur maqolada PISA xalqaro baholash dasturining mazmun-mohiyati hamda uning talablari asosida ona tili darslarini rejalashtirish masalalari yoritilgan. O'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirish, matn bilan ishlash ko'nikmalarini shakllantirish, tanqidiy va ijodiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirishda PISA topshiriqlarining ahamiyati tahlil qilinadi. Shuningdek, ona tili darslarini zamonaviy pedagogik yondashuvlar asosida tashkil etishning samarali usullari ko'rsatib beriladi.

Kalit so'zlar: PISA, funksional savodxonlik, ona tili ta'limi, o'qish savodxonligi, kompetensiyaviy yondashuv, matn tahlili, tanqidiy fikrlash.

Kirish

Bugungi globallashuv sharoitida ta'lim tizimining sifati va samaradorligini xalqaro mezonlar asosida baholash muhim ahamiyat kasb etmoqda. Shu nuqtai nazardan, Iqtisodiy hamkorlik va taraqqiyot tashkiloti (OECD) tomonidan amalga oshiriladigan PISA (Programme for International Student Assessment) xalqaro baholash dasturi alohida o'rin tutadi. Ushbu dastur 15 yoshli o'quvchilarning bilimlarini real hayotiy vaziyatlarda qo'llash qobiliyatini aniqlashga xizmat qiladi. PISA tadqiqotlari o'quvchilarning o'qish, matematika va tabiiy fanlar bo'yicha savodxonlik darajasini baholaydi. O'zbekiston ta'lim tizimida ham PISA talablari asosida o'quv jarayonini tashkil etish dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayniqsa, ona tili darslarida o'quvchilarning matnni tushunish, tahlil qilish, xulosa chiqarish va axborotdan samarali foydalanish kompetensiyalarini rivojlantirish muhim ahamiyatga ega.

PISA tadqiqotlarida o'qish savodxonligi markaziy yo'nalishlardan biri hisoblanadi. O'qish savodxonligi deganda shaxsning yozma matnlarni tushunishi, ulardan foydalanishi, ular ustida fikr yuritishi va o'z maqsadlariga erishish hamda jamiyat hayotida faol ishtirok etish uchun zarur bo'lgan bilimlarni egallashi tushuniladi. An'anaviy ta'lim tizimida ko'proq nazariy bilimlarni yod olishga e'tibor qaratilgan bo'lsa, PISA yondashuvi o'quvchilarning olgan bilimlarini amaliy vaziyatlarda qo'llashiga urg'u beradi. Shu sababli ona tili darslarida matn ustida ishlash, axborotni tahlil qilish, muammoli vaziyatlarni hal etish va mustaqil fikr bildirishga yo'naltirilgan topshiriqlarni qo'llash muhim hisoblanadi. PISA topshiriqlari turli ko'rinishdagi matnlar asosida tuziladi. Bular badiiy, ilmiy-ommabop, publitsistik, rasmiy va elektron matnlar bo'lishi mumkin. O'quvchi matndan kerakli ma'lumotni topishi, muallif fikrini aniqlashi, matn mazmunini baholashi va o'z nuqtayi nazarini asoslab berishi talab etiladi.

Ona tili darslarini PISA talablari asosida rejalashtirishda kompetensiyaviy yondashuv asosiy o'rin tutadi. Dars jarayonida faqat grammatik qoidalarini o'rgatish emas, balki o'quvchilarning kommunikativ, axborot bilan ishlash va tanqidiy fikrlash kompetensiyalarini rivojlantirish ko'zda tutiladi. Darsni rejalashtirishda avvalo o'quv maqsadlari aniq belgilanishi lozim. Ushbu maqsadlar o'quvchilarning matnni tushunishi, tahlil qilishi va baholashi bilan bog'liq bo'lishi kerak. Shundan so'ng maqsadga mos matnlar tanlanadi. Matnlar hayotiy mazmunga ega, o'quvchilar uchun qiziqarli va amaliy ahamiyatli bo'lishi maqsadga muvofiqdir.

PISA asosidagi darslarda o'quvchilar faol subyekt sifatida qatnashadilar. O'qituvchi esa yo'naltiruvchi va tashkilotchi vazifasini bajaradi. Guruhli ishlash, munozara, loyiha usuli, klaster, insert va boshqa interfaol metodlardan foydalanish o'quvchilarning mustaqil

fikrlashini rivojlantiradi. Darsning asosiy qismida matn bilan ishlash jarayoni tashkil etiladi. O'quvchilarga matn mazmunini tushunishga, muhim ma'lumotlarni ajratib olishga va matnga munosabat bildirishga qaratilgan topshiriqlar beriladi. Bu esa ularning o'qish savodxonligini rivojlantirishga xizmat qiladi.

PISA topshiriqlari o'quvchilarning yuqori darajadagi fikrlash ko'nikmalarini rivojlantirish imkonini beradi. Bunday topshiriqlar o'quvchini matndagi yashirin ma'nolarni aniqlashga, dalillarni solishtirishga va xulosalar chiqarishga undaydi. Shuningdek, PISA topshiriqlari o'quvchilarning hayotiy vaziyatlarda qaror qabul qilish kompetensiyasini shakllantiradi. Masalan, reklama matni, internet sahifasi yoki rasmiy hujjat asosida berilgan savollar o'quvchidan axborotni tanqidiy baholashni talab qiladi. Natijada o'quvchi real hayotda duch keladigan turli axborot manbalaridan oqilona foydalanishni o'rganadi. Bundan tashqari, PISA topshiriqlari o'quvchilarning yozma va og'zaki nutqini rivojlantirishga ham xizmat qiladi. Matn yuzasidan o'z fikrini asoslab yozish yoki bahs-munozarada ishtirok etish orqali kommunikativ kompetensiyalar shakllanadi.

PISA yondashuvini amaliyotga joriy etishda ayrim qiyinchiliklar ham mavjud. Jumladan, o'qituvchilarning xalqaro baholash dasturlari bo'yicha bilim va ko'nikmalarining yetarli emasligi, darsliklarda PISA tipidagi topshiriqlarning kamligi hamda an'anaviy ta'lim stereotiplarining saqlanib qolishi muammolarni yuzaga keltirmoqda. Mazkur muammolarni bartaraf etish uchun o'qituvchilarning malakasini oshirish kurslarida PISA metodologiyasiga alohida e'tibor qaratish zarur. Shuningdek, darslik va o'quv qo'llanmalariga xalqaro baholash mezonlariga mos topshiriqlarni kiritish maqsadga muvofiqdir. O'quvchilarning mustaqil o'qish faoliyatini rag'batlantirish ham muhim omillardan biri hisoblanadi.

Xulosa qilib aytganda, PISA dasturi asosida ona tili darslarini rejalashtirish o'quvchilarning funksional savodxonligini rivojlantirishda muhim ahamiyatga ega. Ushbu yondashuv o'quvchilarning matn bilan ishlash, tanqidiy fikrlash, muammolarni hal etish va kommunikativ kompetensiyalarini shakllantirishga xizmat qiladi. Ona tili darslarida PISA talablari asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilarni zamonaviy jamiyat talablariga mos ravishda tayyorlash imkonini beradi. Shu bois ta'lim amaliyotida PISA yondashuvini keng joriy etish va metodik jihatdan takomillashtirish bugungi kunning dolzarb vazifalaridan biri hisoblanadi.

Adabiyotlar, References, Литературы:

1. OECD. PISA 2022 Assessment and Analytical Framework. Paris: OECD Publishing.
2. OECD. PISA 2022 Results. Paris: OECD Publishing.
3. Avliyakov N.X. Zamonaviy pedagogik texnologiyalar. Toshkent: Fan va texnologiya.
4. Ishmuhamedov R., Yo'ldoshev M. Ta'lim va tarbiyada innovatsion pedagogik texnologiyalar. Toshkent.
5. O'zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta'limi vazirligi tomonidan nashr etilgan metodik tavsiyalar.